

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov

Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov

Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD., dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NUTQ BUZILISHLARINI KORREKSIYALASH MUAMMOSINING PEDAGOGIK, PSIXOLOGIK VA LOGOPEDIK ADABIYOTLARDA O'RGANILISHI

Ahmadjonova Mahliyo Shuxrat qizi

Namangan davlat pedagogika institut

Maxsus pedagogika (Logopediya) II-bisqich magistranti

akhmadjonovamakhliyo0504@gmail.com

Annotatsiya: Maqolaning maqsadi nutq buzilishlarini korreksiyalash muammosining pedagogik, psixologik va logopedik adabiyotlarda o'rganilish holatini tizimli tahlil qilish, asosiy yondashuvlarni qiyosiy baholash va hal etilmagan masalalarni aniqlashdan iborat. Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy-chog'ishtirma tahlil, tizimlashtirish va mazmuniy (kontent) tahlil metodlaridan foydalanildi; o'zbek, rus va ingliz tillaridagi ilmiy manbalar uch yo'nalish bo'yicha guruhlandi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, psixologik adabiyotlarda nutq faoliyat va tafakkur bilan bog'liq yuqori psixik funktsiya sifatida talqin etiladi, pedagogik manbalarda korreksiya ta'lim va tarbiya jarayonining tarkibiy qismi sifatida qaraladi, logopedik tadqiqotlarda esa buzilishlarning tuzilishi, tasnifi va tizimli korreksiya bosqichlari ishlab chiqilgan. Shu bilan birga, raqamli, interaktiv va multimodal vositalarning korreksiyadagi o'rni, samaradorlikni o'lchash mezonlari hamda o'zbek tili xususiyatlarini hisobga olgan metodik ishlanmalar yetarli o'rganilmagani aniqlandi. Xulosa qilinadiki, muammoni uch fan yo'nalishi natijalarini birlashtiruvchi va zamonaviy texnologiyalar bilan boyitilgan integrativ yondashuv asosida o'rganish maqsadga muvofiq.

Kalit so'zlar: nutq buzilishlari, korreksiya, logopediya, korreksion pedagogika, nutq psixologiyasi, nutqning umumiy rivojlanmaganligi, fonetik-fonematik rivojlanmaganlik, integrativ yondashuv, adabiyotlar tahlili, interaktiv texnologiyalar.

ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ КОРРЕКЦИИ НАРУШЕНИЙ РЕЧИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ, ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ И ЛОГОПЕДИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация: Целью статьи является системный анализ состояния изучения проблемы коррекции нарушений речи в педагогической, психологической и логопедической литературе, сравнительная оценка основных подходов и выявление нерешённых вопросов. В исследовании применены методы теоретического анализа, сравнительно-сопоставительный анализ, систематизация и содержательный анализ; источники на узбекском, русском и английском языках сгруппированы по трём направлениям. Результаты показали, что в психологической литературе речь трактуется как высшая психическая функция, связанная с деятельностью и мышлением; в педагогических источниках коррекция рассматривается как составная часть процесса обучения и воспитания; в логопедических исследованиях разработаны структура, классификация нарушений и этапы системной коррекции. Вместе с тем выявлена

недостаточная изученность роли цифровых, интерактивных и мультимодальных средств в коррекции, критериев измерения её эффективности, а также методических разработок с учётом особенностей узбекского языка. Сделан вывод о целесообразности интегративного подхода, объединяющего результаты трёх научных направлений и обогащённого современными технологиями.

Ключевые слова: нарушения речи, коррекция, логопедия, коррекционная педагогика, психология речи, общее недоразвитие речи, фонетико-фонематическое недоразвитие, интегративный подход, анализ литературы, интерактивные технологии.

THE STUDY OF THE PROBLEM OF CORRECTING SPEECH DISORDERS IN PEDAGOGICAL, PSYCHOLOGICAL AND SPEECH-THERAPY LITERATURE

Abstract: The aim of the article is to systematically analyse how the problem of correcting speech disorders has been studied in pedagogical, psychological and speech-therapy literature, to compare the main approaches and to identify unresolved issues. The study employed theoretical analysis, comparative analysis, systematization and content analysis; sources in Uzbek, Russian and English were grouped into three research directions. The results show that psychological literature interprets speech as a higher mental function linked to activity and thinking; pedagogical sources treat correction as an integral part of teaching and upbringing; speech-therapy studies have developed the structure, classification of disorders and stages of systematic correction. At the same time, the role of digital, interactive and multimodal tools in correction, the criteria for measuring its effectiveness, and methodological developments that take the features of the Uzbek language into account remain insufficiently studied. It is concluded that the problem should be studied through an integrative approach that combines the findings of the three disciplines and is enriched with modern technologies.

Keywords: speech disorders, correction, speech therapy, corrective pedagogy, psychology of speech, general speech underdevelopment, phonetic-phonemic underdevelopment, integrative approach, literature review, interactive technologies.

KIRISH

Nutq inson psixik rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va bilim olish faoliyatining asosiy vositasidir. Nutq buzilishlari bolaning muloqotga kirishishi, o'quv materialini o'zlashtirishi, o'qish va yozish ko'nikmalarini egallashi hamda tengdoshlari bilan munosabat o'rnatishida jiddiy to'siq bo'lib, shaxs shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli nutq buzilishlarini erta aniqlash va korreksiyalash maxsus pedagogika, psixologiya va logopediyaning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Muammo ko'p tomonlama xarakterga ega. Psixologiya nutqning kelib chiqishi, mexanizmlari va tafakkur bilan aloqasini, pedagogika korreksiyaning ta'lim-tarbiya jarayoniga joylash yo'llarini, logopediya esa buzilishlarning tasnifi, diagnostikasi va korreksiya usullarini o'rganadi. Biroq bu tadqiqotlar ko'pincha bir-biridan alohida, o'ziga xos terminologiya bilan olib boriladi; "korreksiya" tushunchasining o'zi ham turli manbalarda turlicha talqin etiladi. O'zbek tilidagi logopedik adabiyotlar esa tahlil qilingan manbalar doirasida asosan darslik va o'quv qo'llanma shaklida mavjud bo'lib, zamonaviy texnologiyalarni korreksiyaga tatbiq etish masalalari yetarli yoritilmagan.

Shu bilan birga quyidagi masalalar o'rganilmagan yoki kam o'rganilgan: uch fan yo'nalishi qarashlarining yagona konseptual asosda umumlashtirilmagani; (2) korreksiya samaradorligini o'lchashning aniq mezonlari; o'zbek tili tovush va grammatik tizimining xususiyatlarini hisobga olgan korreksion yondashuvlar; (4) interaktiv va multimodal vositalarning korreksiyadagi nazariy asoslari.

Tadqiqotning maqsadi – nutq buzilishlarini korreksiyalash muammosining pedagogik, psixologik va logopedik adabiyotlarda o'rganilish holatini tahlil qilish va keyingi tadqiqotlar uchun nazariy asos yaratishdir. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: psixologik adabiyotlarda nutqning mohiyati va buzilish mexanizmlariga oid qarashlarni tahlil qilish; pedagogik adabiyotlarda korreksiya jarayonining tashkil etilishini yoritish; logopedik adabiyotlarda nutq buzilishlari tasnifi va korreksiya bosqichlarini tizimlashtirish; uch yo'nalishni qiyoslab, hal etilmagan masalalarni aniqlash. Tadqiqot obyekti – nutq buzilishlarini korreksiyalash jarayoni, predmeti – bu jarayonning pedagogik, psixologik va logopedik adabiyotlarda yoritilishi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

1. Tadqiqot metodlari va materiallari

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, quyidagi metodlardan foydalanildi: ilmiy manbalarning nazariy tahlili va sintezi; qiyosiy-chog'ishtirma tahlil; tizimlashtirish va guruhlash; mazmuniy (kontent) tahlil. Manbalar bazasini o'zbek, rus

va ingliz tillaridagi monografiyalar, darsliklar va o'quv qo'llanmalar tashkil etdi. Manbalarni tanlashda uchta mezonga tayanildi: (a) nutq rivojlanishi yoki nutq buzilishlari nazariyasiga bevosita aloqadorligi; (b) korreksiya, kompensatsiya yoki abilitatsiya masalalarini yoritishi; (v) tegishli fan sohasida fundamental va keng e'tirof etilgan asar hisoblanishi. Tahlil uch yo'nalish – psixologik, pedagogik va logopedik – bo'yicha olib borildi va har bir yo'nalishda uch savolga javob izlandi: nutq qanday talqin etiladi; buzilish qanday tushuntiriladi; korreksiya qanday tashkil etiladi. Maqola adabiyotlar sharhi xarakterida bo'lgani uchun unda eksperimental ma'lumotlar keltirilmaydi.

2. Muammoning psixologik asoslari

Psixologik adabiyotlarda nutqning mohiyati va rivojlanishi masalasi L.S. Vigotskiy tadqiqotlarida fundamental nazariy asosga ega bo'ldi. Uning fikricha, nutq dastlab muloqot vositasi sifatida ijtimoiy o'zaro ta'sirda shakllanadi, so'ngra ichki nutqqa aylanib tafakkur vositasiga o'tadi; tafakkur va nutqning genetik ildizlari turlicha bo'lib, bola rivojlanishining muayyan bosqichida ular o'zaro qo'shiladi. Olimning yaqin rivojlanish zonasi va nuqsonli rivojlanishda ijtimoiy kompensatsiya haqidagi g'oyalari nutq buzilishlarini korrektsiyalashda kattalar yordami va maxsus tashkil etilgan muhitning hal qiluvchi ahamiyatini asoslab beradi.

A.R. Luriya nutqni miya tuzilmalarining tizimli faoliyati natijasi hamda xulq-atvorni tartibga soluvchi va rejalashtiruvchi omil sifatida o'rgandi; afaziyalarning neyropsixologik tahlili nutq buzilishi mexanizmlarini ochish va korrektsiyani buzilgan bo'g'inga yo'naltirish uchun asos bo'ldi. N.I. Jinkin nutq mexanizmlarida kinestetik teskari aloqaning rolini va mazmunni kodlash hamda qayta kodlash jarayonlarini tahlil qildi; A.A. Leontyev esa nutqni motiv, niyat, ichki dasturlash, amalga oshirish va nazorat bosqichlaridan iborat faoliyat sifatida talqin etdi. Bu qarashlar nutq buzilishini faqat artikulyatsiya nuqsoni emas, balki nutq faoliyatining muayyan bo'g'ini izdan chiqishi sifatida baholash imkonini beradi.

Xorijiy psixologiyada nutq rivojlanishiga turlicha yondashuvlar shakllangan. J. Piaje bolaning egosentrik nutqini aqliy rivojlanishning ma'lum bosqichiga xos hodisa deb hisoblab, yosh ulg'aygani sari uning ijtimoiylashgan nutqqa almashinishini ta'kidlagan [8]; L.S. Vigotskiy esa egosentrik nutqni ichki nutqqa o'tish bosqichi sifatida izohlagan. B. Skinner nutqni takrorlash va mustahkamlash orqali shakllanadigan verbal xulq deb talqin qildi, bu qarash keyinchalik xulqiy usullarga asoslangan korreksion dasturlarning nazariy tayanchi bo'ldi. J. Bruner esa bolaning tilni egallashida kattalar bilan muloqotning barqaror shakllari – til o'zlashtirishni qo'llab-quvvatlash tizimi – hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Demak, psixologik adabiyotlar korreksiyaning nazariy poydevorini yaratadi: nutq ijtimoiy-faoliyatli hodisa bo'lib, uni rivojlantirish uchun muloqot muhiti, faoliyat va yetakchi ruhiy jarayonlarga tayanish zarur.

3. Pedagogik adabiyotlarda korreksiya muammosi

Pedagogik yo'nalishda korreksiya nutq rivojlanishidagi og'ishlarni bartaraf etishga qaratilgan pedagogik ta'sir tizimi sifatida qoraladi. D.B. Elkonin o'yinni maktabgacha yoshdagi bolaning yetakchi faoliyati sifatida asoslab, rolli o'yin orqali bolaning ijtimoiy munosabatlari, nutqi va ixtiyoriy xulqi rivojlanishini ko'rsatdi. E.M. Mastyukova rivojlanishida muammosi bo'lgan erta va maktabgacha yoshdagi bolalar bilan korreksion-rivojlantiruvchi ishni ta'lim, tarbiya va tibbiy tadbirlarning birligi sifatida asosladi. L.S. Volkova tahriridagi logopediya darsligida esa logopediya maxsus pedagogikaning tarkibiy qismi sifatida talqin etiladi va korreksion ish pedagogik jarayonning tamoyillari asosida tashkil etiladi.

Pedagogik manbalarda umumdidaktik tamoyillar – tizimlilik, izchillik, faollik, ko'rgazmalilik – bilan bir qatorda korreksion ishga xos tamoyillar ham ajratiladi: ta'lim va tarbiya birligi, individual-differensial yondashuv, korreksiya va rivojlantirishning uzviyligi, oila bilan hamkorlik. V.I. Seliverstov logopedik ishda o'yin usullarini nutq buzilishi bor bolalarning motivatsiyasi va faolligini oshiruvchi vosita sifatida

tizimlashtirdi. Shunday qilib, pedagogik adabiyotlar korreksiyaning tashkiliy-metodik jihatini – qanday sharoitda va qaysi usullar bilan olib borilishini – yoritadi.

4. Logopedik adabiyotlarda nutq buzilishlari va ularni korreksiyalash

R.E. Levina rahbarligidagi ilmiy maktab nutq buzilishlarining psixologik-pedagogik tasnifini ishlab chiqdi va nutqning umumiy rivojlanmaganligi (NUR) tushunchasini ilmiy muomalaga kiritib, uning uchta darajasini ajratdi. Keyinchalik T.B. Filicheva va G.V. Chirkina to'rtinchi – nutqning yengil ifodalangan rivojlanmaganligi – darajasini asoslab, bosqichma-bosqich korreksiya tizimini ishlab chiqdi. Logopedik adabiyotlarda og'zaki nutq buzilishlari ovoz (disfoniya, afoniya), temp-ritm (tahilaliya, bradilaliya, duduqlanish), talaffuz (dislaliya, rinolaliya, dizartriya) va tizimli (alaliya, afaziya) buzilishlarga, yozma nutq buzilishlari esa disleksiya va disgrafiyaga ajratiladi.

T.A. Tkachenko maktabgacha yoshdagi bolalar nutqidagi nuqsonlarni tizimli tahlil qilib, korreksion ishni fonematik idrok, lug'at, grammatik qurilish va bog'lanishli nutqni uzviy rivojlantirishga asosladi. R.I. Lalaeva va N.V. Serebryakova NURi bor bolalarda leksika va grammatik qurilishni shakllantirishning aniq metodik tizimini taklif etdi. Nutqni tekshirish va diagnostika metodlari G.V. Chirkina tahriridagi qo'llanmada tizimlashtirilgan. Xorijiy logopedik adabiyotlarda C. Van Riper va L. Emerick talaffuz korreksiyasining an'anaviy bosqichlarini – sensor-perseptiv mashq, tovushni hosil qilish, mustahkamlash va nutqqa ko'chirish – asoslab berdi; J. Bernthal va N. Bankson fonologik jarayonlarga asoslangan yondashuvlarni (masalan, minimal juftliklar usulini) tizimlashtirdi; R. Paul va C. Norbury esa til va muloqot buzilishlarini, jumladan autizm spektri bilan bog'liq muloqot muammolarini dalillarga asoslangan intervensiya nuqtai nazaridan yoritdi.

O'zbek tilidagi logopedik adabiyotlarda nutq buzilishlarining turlari, sabablari, diagnostikasi va korreksiya yo'nalishlari o'quv adabiyoti doirasida tizimlashtirilgan; tahlil qilingan manbalar doirasida ularning aksariyati rus logopediya maktabi tamoyillariga tayanadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili natijalari 1-jadvalda umumlashtirildi.

1-jadval

Nutq buzilishlarini korrektsiyalash muammosiga psixologik, pedagogik va logopedik yondashuvlarning qiyosiy tavsifi

Yo'nalish	Asosiy vakillar	Muammoga yondashuv	Cheklovlar
Psixologik	L.S. Vigotskiy, A.R. Luriya, N.I. Jinkin, A.A. Leontyev, J. Piaje, B. Skinner, J. Bruner	Nutq – ijtimoiy kelib chiqishga ega yuqori psixik funksiya va faoliyat turi; buzilish nutq faoliyati bo'g'inlari, miya mexanizmlari yoki muloqot muhiti bilan izohlanadi	Nazariy xarakter ustun; to'g'ridan-to'g'ri korreksion metodikaga o'tkazish imkoniyati cheklangan; nazariyalar o'rtasida munozarali masalalar saqlanib qoladi
Pedagogik	D.B. Elkonin, E.M. Mastyukova, L.S. Volkova, V.I. Seliverstov	Korreksiya – ta'lim va tarbiya jarayonining tarkibiy qismi; o'yin, individual yondashuv va oila bilan hamkorlik muhim hisoblanadi	Nutq buzilishining o'ziga xos tuzilishi yetarli hisobga olinmaydi; samaradorlik mezonlari aniq emas

Yo'nalish	Asosiy vakillar	Muammoga yondashuv	Cheklovlar
Logopedik	R.E. Levina, T.B. Filicheva, G.V. Chirkina, T.A. Tkachenko, R.I. Lalaeva, C. Van Riper, J. Bernthal, N. Bankson, R. Paul, C. Norbury	Buzilish tuzilishi, tasnifi, diagnostikasi va bosqichli tizimli korreksiya ishlab chiqilgan	Asosan slavyan va ingliz tillari materialiga tayanadi; o'zbek tili xususiyatlariga moslashtirish va raqamli vositalarni qo'llash kam yoritilgan

Manba: muallif tahlili asosida tuzilgan.

Tahlil uch yo'nalish o'rtasida umumiy nuqtalar borligini ko'rsatdi. Birinchidan, barcha yo'nalishlarda nutq alohida ajratilgan ko'nikma emas, balki faoliyat va muloqot tarkibidagi hodisa sifatida qaraladi. Ikkinchidan, korreksiya bolaning rivojlanishiga yo'naltirilgan jarayon sifatida tushuniladi, ya'ni faqat nuqsonni bartaraf etish emas, balki ruhiy jarayonlarni birgalikda rivojlantirish nazarda tutiladi. Uchinchidan, tizimlilik, bosqichma-bosqichlik va kompleks yondashuv umumiy talab sifatida ilgari suriladi. Farqlar esa savollar doirasida namoyon bo'ladi: psixologiya "nega shunday buziladi" degan savolga, pedagogika "qanday sharoitda va qaysi usullar bilan o'qitiladi" degan savolga, logopediya esa "nimani va qaysi ketma-ketlikda tuzatish kerak" degan savolga javob izlaydi.

Shu bilan birga, tahlil quyidagi bo'shliqlarni aniqladi:

1. Terminologik aniqlikning yetishmasligi – "korreksiya", "kompensatsiya", "abilitatsiya" va "reabilitatsiya" tushunchalari turli manbalarda har doim ham aniq farqlanmagan holda qo'llanadi;
2. Tahlil qilingan manbalarda samaradorlik, asosan, sifat tavsiflari orqali baholanadi, obyektiv va takrorlanuvchi ko'rsatkichlar hamda statistik tahlil esa kam uchraydi;

3. O'zbek tilining agglyutinatív tuzilishi, qo'shimchalar tizimi hamda o'zbek tiliga xos tovushlar (o', g', q, x, h, ng) slavyan va ingliz tillari materiallariga asoslangan usullarni mexanik ravishda ko'chirishni cheklaydi hamda fonematik tasavvur va grammatik qurilishni korreksiyalashda alohida yondashuvni talab etadi;
4. Klassik manbalarining katta qismi raqamli texnologiyalar keng tarqalishidan oldin yaratilgan. Shu sababli interaktiv va multimodal vositalardan korreksiya jarayonida foydalanishning nazariy asoslari yetarlicha ishlab chiqilmagan;
5. Autizm spektri kabi geterogen guruhlarda muloqot bilan bog'liq buzilishlar artikulyatsiyadan tashqari kommunikativ-pragmatik jihatlarni ham qamrab oladi. Bunday holatlarda faqat talaffuzga yo'naltirilgan an'anaviy modellar yetarli bo'lmaydi.
Muhokama. Yuqoridagi natijalar nutq buzilishlarini korreksiyalash muammosini uch yo'nalish natijalarini birlashtiruvchi integrativ model asosida o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Bunday modelning asosiy tamoyillarini quyidagicha ifodalash mumkin:
 1. **Psixologik asos** – nutqni faoliyat va muloqot sifatida talqin qilish, diagnostikani nutq faoliyatining tarkibiy bo'g'inlari bo'yicha olib borish;
 2. **Pedagogik tashkil etish** – o'yin, individual yondashuv, ta'lim va tarbiya birligi hamda oila bilan hamkorlikka tayanish;
 3. **Logopedik mazmun** – korreksiyaning bosqichma-bosqich tashkil etish, fonematik idrok, talaffuz, lug'at boyligi, grammatik qurilish va bog'lanishli nutqni rivojlantirishni izchil amalga oshirish;
 4. **Texnologik boyitish** – interaktiv va multimodal vositalardan ko'rish, eshitish va harakat kanallarini birgalikda faollashtiruvchi qo'shimcha imkoniyat sifatida foydalanish. Bunday vositalarning samaradorligi tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi lozim;
 5. **Monitoring** – boshlang'ich va yakuniy diagnostika hamda miqdoriy ko'rsatkichlar asosida natijalarni baholash.

Tadqiqotning cheklovi shundaki, u adabiyotlar sharhi xarakteriga ega va tanlangan manbalar doirasi bilan cheklangan. Keyingi bosqichda taklif etilayotgan integrativ yondashuvni o'zbek tili materialida tajriba-sinov orqali tekshirish ko'zda tutiladi.

XULOSA

Nutq buzilishlarini korreksiyalash muammosining pedagogik, psixologik va logopedik adabiyotlarda o'rganilishi tahlili quyidagi xulosalarga kelish imkonini berdi. Birinchidan, psixologik adabiyotlar nutqning ijtimoiy-faoliyatli mohiyatini va uning buzilish mexanizmlarini ochib berib, korreksiyaning nazariy asosini yaratgan. Ikkinchidan, pedagogik adabiyotlar korreksiyaning ta'lim va tarbiya jarayonining tarkibiy qismi sifatida tashkil etish tamoyillari va usullarini (o'yin, individual yondashuv, oila bilan hamkorlik) asoslagan. Uchinchidan, logopedik adabiyotlarda nutq buzilishlari tasnifi, diagnostikasi va bosqichli tizimli korreksiya ishlab chiqilgan, biroq u asosan slavyan va ingliz tillari materialiga tayanadi.

To'rtinchidan, terminologik aniqlik, samaradorlik mezonlari, o'zbek tili xususiyatlarini hisobga olgan metodikalar hamda interaktiv va multimodal vositalarning nazariy asoslari yetarli ishlab chiqilmagan. Shu sababli muammoni uch yo'nalish natijalarini birlashtirgan integrativ yondashuv asosida, zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlari bilan boyitib o'rganish va uni tajriba-sinovda tekshirish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Левина Р.Е. (ред.). Основы теории и практики логопедии. – М.: Просвещение, 1968.
2. Волкова Л.С. (ред.). Логопедия: учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов. – М.: Владос, 2003.
3. Ayupova M.Yu. Logopediya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007.
4. Выготский Л.С. Мышление и речь // Собрание сочинений: в 6 т. Т. 2. – М.: Педагогика, 1982.
5. Лурия А.Р. Язык и сознание. – М.: Изд-во МГУ, 1979.
6. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982.

7. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1997.
8. Piaget J. The Language and Thought of the Child. – London: Routledge & Kegan Paul, 1926.
9. Skinner B.F. Verbal Behavior. – New York: Appleton-Century-Crofts, 1957.
10. Bruner J. Child's Talk: Learning to Use Language. – New York: W.W. Norton, 1983.
11. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978.
12. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст). – М.: Владос, 1997.
13. Селиверстов В.И. Игры в логопедической работе с детьми. – М.: Просвещение, 1987.
14. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.В. Основы логопедии. – М.: Просвещение, 1989.
15. Ткаченко Т.А. Если дошкольник плохо говорит. – СПб.: Акцидент, 1997.
16. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с общим недоразвитием речи. – СПб.: Союз, 2001.
17. Xasanova, M., & Shodmanov, Q. (2025). DIQQAT YETISHMASLIGI VA GIPERAKTIVLIK SINDROMIGA CHALINGAN BOLALARNING KLINIK VA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI. *Scientific journal of the Fergana State University*, (4), 7-7.
18. Makhammadsidiqovna, K. M. (2025). ATTENTION DEFICIT AND HYPERACTIVITY DISORDER (ADHD): PARENTAL APPROACH, THE PRACTICAL IMPORTANCE OF THE 30% RULE, AND REHABILITATION TECHNOLOGIES. *Advances in Science and Education*, 1(7), 25-26.
19. Maxammadsidiqovna, X. M. (2026). ZAMONAVIY INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA INKLYUZIV TA'LIM SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH. *Latin American journal of education*, 6(1), 505-513.
20. Xasanova, M., & Shodmanov, Q. (2023). Rivojlanishida nuqsoni–diqqat yetishmovchilik sindromi bor bolalarning tibbiy reabilitatsiyasi masalalari.«MAXSUS VA INKLYUZIV TA'LIM: AN'ANA, TAJRIBA VA INNOVATSIYALAR» mavzusida respublika anjumani tezlari to'plami. *Nizomiy nomidagi TDPU*, 650-653.